

ПРО МІГРАЦІЇ КУЛИКІВ У ДОЛИНІ РІЧКИ СЕЙМ

В.М.Грищенко

Матеріал зібрано у 1978-91 роках у заплаві Сейму між селами Камінь, Мутин, Червоний Ранок Кролевецького та Придужжя і Новомутином Конотопського р-нів Сумської обл. Кількісні обліки проводилися весною на правому березі річки на ділянці заплави площею 4 кв. км між селами Мутин і Червоний Ранок, восени - в основному на лівому березі навпроти с.Мутин.

Сейм, найбільша ліва притока Десни, протікає в широкому напрямку зі сходу на захід. Весною долина річки стає шляхом інтенсивного прольоту на схід багатьох птахів, у тому числі куликів. Міграція їх починається у другій половині березня з прольотом чайок. Відразу за ними з'являються чорниш і травники. У кінці березня і першій половині квітня йде інтенсивний проліт чайок, травників, а ще пізніше - і великих веретенників. До середини квітня кількість цих видів зменшується, а з третьої декади починається друга хвиля інтенсивної міграції куликів. Основну масу в цей час становлять турухтани, фіфі та великі улти. Пік міграції припадає на останні числа квітня - початок травня. До середини травня міграція куликів практично припиняється, хоча окремі зграйки можуть зустрічатися ще до кінця цього місяця.

Осіння міграція куликів у долині Сейму значно слабша весняно. Кожен з видів не досягає такої чисельності, як весною. Найбільш чисельними є фіфі, великий улт, чорниш, поодинокі бродячі особини яких можуть зустрічатися і в червні, та міграція починається лише з середини липня. Найбільш інтенсивно вона проходить у перші дві декади серпня і до початку вересня стихає. Деякі види куликів - бекас, чайка, малий зуюк - тримаються до жовтня.

Усього за 14 років спостережень на прольоті нами зареєстровано 21 вид куликів. З них весною - 19, восени - 15. Їх можна розділити на такі групи. Першня міграція. 1. Масові види, чисельність досягає сотень особин на 1 кв. км заплави, - чайка і турухтан. 2. Багаточисельні види, чисельність досягає десятків особин на 1 кв. км, - фіфі, великий улт, травник, великий веретенник. 3. Регулярно пролітні, малочисельні види, чисельність не перевищує кількох особин на 1 кв. км, - малий зуюк, чорниш, поручайник, перевізник, дупель, бекас, вальдшнеп, великий кроншнеп. 4. Нерегулярно пролітні малочисельні і залітні види: золотиста сивка, мордунка, тулес, малий та бідохвостий побережник. Осіння міграція. 1. Регулярно пролітні малочисельні види: малий зуюк, чорниш, фіфі, великий улт, травник, перевізник, малий побережник, бекас, вальдшнеп, великий кроншнеп, великий веретенник, чайка. 2. Нерегулярно пролітні малочисельні та залітні види: тулес, щоголь, чорноволик. Строки весняної міграції II видів куликів за 10 років наводяться в таблиці.

Тулес / *pluvialis squatarola* /. З 19 вересня до 24 жовтня 1979 р. невеликі групи до 4 особин та поодинокі птахи трималися на піщаних косах Сейму та заплавах озер з мулистими берегами. Тулеса зустрічалися до самих заморозків та випадання першого снігу. Після цього ми лише раз зустрічали одинокого птаха II.IV.1987 р.

Золотиста сивка / *P. apricaria* /. Відмічена на прольоті один раз: 6.IV.1985 р. спостерігалася зграя близько 50 птахів.

Малий зуюк / *Charadrius dubius* /. Весною з'являється у другій половині квітня. На весняному прольоті зустрічається переважно поодинокі і парами. Восени відлітає у другій половині вересня - на початку жовтня. Найбільш пізня зустріч 3.X.1982 р.

Таблиця
Строки весняної міграції деяких видів куликів у долині р.Сейм

В И Д И	1978:	1979:	1980:	1981:	1982:	1983
1. Малий зуйок	-	-	11.IV	-	-	26.IV
2. Чайка	16.III	22.III	30.III	-	18.IV	-
3. Чорний	-	-	11.IV	-	1.IV	-
4. Фіфі, приліт	-	18.IV	-	-	23.IV	23.IV
5. - " -, кінець прольоту	-	-	22.V	7.V	25.V	12.V
6. Великий уліт, приліт	-	-	19.IV	-	18.IV	20.IV
7. - " -, кінець прольоту	-	-	19.V	7.V	18.V	5.V
8. Травник	-	22.III	9.IV	-	-	-
9. Подучайник	-	-	-	-	20.V	23.IV
10. Турухтан, приліт	-	-	-	-	20.V	30.IV
11. - " -, кінець прольоту	-	-	20.V	-	17.V	5.V
12. Бекас	-	-	17.IV	-	31.III	26.III
13. Вальдшнеп	5.IV	-	8.IV	-	-	-
14. Великий веретенник	-	28.III	12.IV	4.V	1.V	26.III

Закінчення таблиці

ВИДИ:	1984:	1985:	1986:	1987:	n	середня дата	крайні дати
1.	19.IV	-	-	-	3	19.IV	11.IV - 26.IV
2.	-	-	30.III	-	5	21.IV	16.III - 30.IV
3.	1.IV	-	21.III	5.IV	5	2.IV	21.III - 11.IV
4.	18.IV	-	-	-	4	21.IV	18.IV - 23.IV
5.	-	-	-	-	4	17.V	7.V - 25.V
6.	14.IV	-	-	-	4	18.IV	14.IV - 20.IV
7.	-	-	-	-	4	12.V	5.V - 19.V
8.	-	-	-	5.IV	3	2.IV	22.III - 9.IV
9.	18.IV	-	-	-	3	20.IV	18.IV - 23.IV
10.	13.IV	25.IV	24.IV	-	5	20.IV	13.IV - 25.IV
11.	10.V	-	-	-	4	13.V	5.V - 20.V
12.	-	-	-	6.IV	4	5.IV	26.III - 17.IV
13.	-	5.IV	-	-	3	6.IV	5.IV - 8.IV
14.	-	8.IV	-	15.IV	7	5.IV	26.III - 15.IV

Чайка / *vanellus vanellus* /. Один з найбільш чисельних видів куликів на весняному прольоті. Прилітає у другій половині березня. У кінці березня - перші декади квітня йде інтенсивний проліт. У запарі відень годувється та відпочивають великі зграї. Чисельність чайок під час масового прольоту досягає 400-600 особин на 1 кв. км запарі. У другій декаді квітня інтенсивність прольоту слабшає і в третій - припиняється, та окремі зграйки можуть зустрічатися ще й на початку травня. Нерідко тримаються на луках разом з шпаками / *Sturnus vulgaris* / та травниками. У пролітних зграях нараховується від 6 до 120 особин, в середньому 35,4 / n = 25/. Напрямки прольоту: Сх - 41,9%, ПнСх - 32,3%, ПдСх - 12,9%, ПнЗх, Зх, ПдЗх і Пд - по 3,2% / n = 31/. Летять на висоті до 100 м.

На осінньому перельоті чайка зустрічається в набагато більшій кількості. У зграях нараховується від 10 до 200 особин, зустрічаються також групи із кількох чайок. Пролітні зграї спостерігаються з липня до

кінця жовтня. У 1979 р. останніх чайок ми відмітили 26.X. Звичайно, за весь період осінньої міграції пролітає всього кілька зграй цього виду.

Чорниш / *Tringa ochropus* /. Весною прилітає в кінці березня перші числа квітня. Проліт закінчується у другій половині квітня. Осіння міграція триває з другої половини липня до першої декади вересня. І весною, і восени зустрічається поодинокі, парами і групами до 5 птахів. У серпні чисельність чорниша становить 0,1-1,0 особи на 1 кв. км.

Фіфі / *T. glareola* /. Весною прилітає у другій половині квітня. Проліт триває по середині травня, іноді до його третьої декади. Чисельність у заплаві під час масового перельоту становить 10-20 особин на 1 кв. км, та іноді під час піку вночі може збільшуватися до 100 і більше особин на 1 кв. км. На весняному прольоті тримається зграями від 5-10 до 50 птахів, трапляються і поодинокі кулики. Восени з'являється ще в другій половині липня, закінчується переліт у третій декаді серпня. Чисельність від 1,0 до 4,0 особин на 1 кв. км. Восени фіфі тримається поодинокі, парами і групами до 10 особин. Останніх птахів ми спостерігали 24.VIII.1980 р., 24.VIII.1982 р., 22.VIII.1989 р.

Великий улт / *T. nebularia* /. Весною прилітає у другій половині квітня. Проліт триває до другої декади травня. Чисельність у заплаві під час масового перельоту становить від 5 до 30 особин на 1 кв. км. Весною трапляється поодинокі та зграйками до 20-30 птахів. Окрім бродячі улти трапляються протягом всього літа. Осінній переліт починається у другій половині липня, закінчується у кінці серпня - першій половині вересня. Чисельність у серпні 0,2-2,0 особин на 1 кв. км. Восени тримається поодинокі і групами до кількох птахів. Останніх ултів ми спостерігали 15.IX.1985 р., 8.IX.1989 р.

Травник / *T. totanus* /. Весняний проліт триває з кінця березня - початку квітня до другої половини останнього місяця. Тримається зграйками, часто серед чайок. Зграйки до 10 особин зустрічаються на протязі всього літа, у липні число їх збільшується. Восени міграції травника закінчують досить рано, звичайно, у першій половині серпня, іноді відлітають ще в кінці липня. Найбільш пізня зустріч 19.VIII.1979 р. Останні травники відмічені також 5.VIII.1986 р. і 2.VIII.1991 р.

Шоголь / *T. erythropus* /. Відмічений лише один раз: 29.VIII.1983 р. один птах на лучному озері.

Поручайник / *T. stagnatilis* /. Прилітає у другій половині квітня, проліт закінчується у другій декаді травня. Чисельність під час масового перельоту 1,0-3,0 особин на 1 кв. км. На осінньому перельоті нами не відмічений.

Перевізник / *Actitis hypoleucos* /. Прилітає в кінці квітня. Тримається поодинокі і парами. Осінній переліт проходить у серпні - першій половині вересня. Найбільш пізня зустріч 15.IX.1985 р.

Мордушка / *Limosa cinerea* /. Відмічена на прольоті один раз: 11.V.1983 р. у заплаві Сайму спостерігалися 3 птахи.

Турухан / *Philomachus pugnax* /. Весною один з найбільш чисельних куликів. Проліт починається у другій половині квітня, закінчується у другій декаді травня. Турухани тримаються зграями із сотень птахів, нерідко більше тисячі, по берегах заплавної водойми. У кінці квітня - на початку травня чисельність досягає 400-600 особин на 1 кв. км. На осінньому прольоті нами не спостерігався.

Малий побережник / *Calidris minuta* /. Весною пролітає в травні. У 1982 р. міграція почалася 13.V. Тримається зграйками по

10-20 особин. Осіння міграція з другої декади серпня до кінця вересня - початку жовтня. У 1981 р. проліт почався 10.УШ.

Вілохвостий побережник / *S. temminckii* /. Достовірно відмічений лише один раз - 15.У.1983 р., однак, можливо зустрічається у зграях малих побережників і частіше.

Чорноволик / *S. alpina* /. Відмічений один раз: 1.А.1980 р. один птах у зграї малих побережників.

Дунель / *Gallinago media* /. Прилітає в квітні. Досить рідкісний, особливо останніми роками. Восени нами не відмічений.

Бекас / *G. gallinago* /. Весною прилітає в кінці березня - першій половині квітня. Тримається поодинокі. Восени зустрічається до жовтня.

Вальдшнеп / *Scolopax rusticola* /. Весною прилітає у першій декаді квітня. Восени відлітає в середині жовтня. Останні птахи спостерігалися 13.А.1979 р. і 20.А.1984 р.

Великий крокшнєп / *Limenius arquata* /. Досить рідкісний на весняному прольоті птах, восени зустрічається частіше. Прилітає в квітні, осінній переліт проходить з третьої декади липня до першої половини вересня. Весною крокшнєпи летять на схід, восени на південний захід. У зграях від декількох до 25 птахів.

Великий веретенник / *Limosa limosa* /. Весняний проліт триває з кінця березня - першої декади квітня до кінця квітня - початку травня. Зустрічається зграйками до 20 особин і поодинокі. Восени відлітає досить рано: у третій декаді липня - першій декаді серпня. Останні птахи спостерігалися 5.УШ.1981 р., 30.УЛ.1986 р., і 28.УЛ.1991 р.

On the Wader migrations in river Seym valley. - V.N. Grishchenko. - The migrations of the Waders were studied in Sumy Region in 1978 - 1991. 21 species were registered, 19 - in spring and 15 - in autumn. The most numerous Wader species are in spring the Lapwing and the Ruff, in autumn - the Wood Sandpiper and the Greenshenk. The migration terms are indicated.

Адреса автора: Україна / Ukraine /, 258300, Черкаська обл., м.Канів, Канівський заповідник, Грищенко В.М.